

РЕЦЕНЗИЯ

От доц. д-р Биляна Йорданова, член на научно жури за присъждане на образователната и научна степен “Доктор”
Професионално направление 3.2. “Психология”

На дисертационния труд:
**„СТРАТЕГИИ ЗА СПРАВЯНЕ С ТОРМОЗА В УЧИЛИЩНА
СРЕДА СРЕД УЧИТЕЛИ“**

С автор: Диалекти Карели –докторант
в Катедра “Психология”,
към Философски факултет – ЮЗУ “Неофит Рилски”

I. КРАТКА АВТОБИОГРАФИЯ

Диалекти Карели е родена през 1984 г. в Кавала, Гърция, а понастоящем живее в Солун.

През 2002 г. завършва гимназия Хрисуполис, а през 2007 г. завършва гръцка филология в Тракийския университет „Демокрит“, с класически профил. През 2017 г. се обучава в магистърска степен по специално образование в университета Фредерик в Кипър. Дипломната ѝ работа разглежда проблемите на аутизма и начините за справяне на членовете от семейната среда. Паралелно със следването си Диалекти Карели работи в частно училище, подготвяйки гръцките ученици за общообразователните изпити и матури.

След като завършва магистратурата си, постъпва в държавното образование и основно работи в училища предлагащи специализирана педагогическа подготовка на деца със специални образователни нужди. Особеностите на работата в този сектор мотивира Диалекти Карели успешно да завърши курс по гръцки жестомимичен език и брайлово писмо.

Г-жа Карели провежда семинари по специално образование, интеркултурно образование и диференцирано преподаване на ИЕР. Тя има отлични познания по английски и италиански език и много добри ИТ умения. Към днешна дата работи в сферата на специалното образование.

II. ОБЩО ПРЕДСТАВЯНЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.

Дисертационният труд на Диалекти Карели се състои от: въведение; теоретична постановка; изследователска част, включваща дизайна на изследване; анализ на получените резултати; заключение приноси моменти, библиография и приложения. Обемът на дисертационния труд е 185 страници, от които 161 са съдържанието на авторския текст върху теоретичния обзор, методиката на изследването и емпиричния анализ. Може да се твърди, че настоящата разработка покрива стандартите на класическата структура, включваща теоретичен обзор, изследователска програма, анализ на получените резултати, последващи изводи, заключения и разбира се, приноси моменти.

III. АКТУАЛНОСТ НА ТЕМАТА И РЕАЛИЗАЦИЯ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО.

Въвеждащата част обосновава научно-изследователския интерес на Диалекти Карели, а именно да проучи и изследва феномена училищен тормоз от гледна точка на възгледите на учителите и техните стратегии за справяне с него в училищна среда. Безспорно темата е актуална, защото по данни: „Тормозът в училище може да доведе до редица проблеми в краткосрочен и дългосрочен план както за жертвата, така и за извършителя, което го превръща в сериозна заплаха за психичното здраве на младите хора. Според Центъра за контрол и превенция на заболяванията в САЩ тормозът в училище засяга близо 20% от всички деца в гимназията, а онлайн тормозът е насочен към 16% от учениците“¹. „...проучванията предоставят още доказателства, че значителна част от младите хора в даден момент са станали жертва на побой, подигравки или обиди“².

В тези трудни времена на съвремието ни, в ситуация на неспирни зловещи новини от света и у нас, често децата индиректно чрез поведението си илюстрират наличието на социално-икономическа и хуманитарна криза в обществото. В този контекст приемам актуалността на темата и целта на изследването, да се установи степента на изразеност на училищния тормоз и

---

¹ <https://psychology.framar.bg/>

² пак там

възможността за справяне с него, чрез намесата на учителите и по-конкретно чрез избора им на стратегия, като потенциална възможност за разрешаването му в рамките на училището и ограничаване на разпространението и утвърждаването му като негативно явление в поведението на учениците.

Реализирането на целта на изследването е свързано с поставяне на конкретни задачи, формулиране на точни и ясни хипотези, и подбор на подходящи инструменти и респонденти. В конкретния случай смятам, че Диалекти Карели се е съобразила с основните етапи в реализирането и представянето на изследователската програма и дава подробно описание на изследователските въпроси, научните предположения, описва подробно методиките и психометричните им характеристики и представя изследваните лица по демографски признак. Отделям внимание на програмата на изследването и представянето ѝ, защото обработката на данните и последващия анализ на резултатите пряко кореспондират с заложеното в емпиричната част на дисертационния труд. Тук считам, че е налице съответствие на научни търсения, изследователски намерения и приложно-практическата им реализация, в частта интерпретация на резултатите.

IV. НАУЧНИ И НАУЧНО-ПРИЛОЖНИ ПРИНОСИ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.

По отношение на изследването на потенциалните реакции на респондентите към предложените шест различни хипотетични ситуации на тормоз, три се отнасят за инциденти на косвен тормоз, а останалите три за инциденти на пряк тормоз. Както може да се очаква, сериозността на ситуацията, но и чувствата, които тези инциденти предизвикват у участниците в изследването, заедно с възможността за намеса в инцидента, са оценени по-силно в случаите на директен тормоз. Смятам този резултат за напълно оправдан, предвид особеностите на развитието и социалния потенциал на децата да се справят с конфликтите. По-нататък докторантката доказва, че от шестте хипотетични ситуации, за най-сериозна се определя физическа агресия следвана от тази касаеща кибертормоза и социално пренебрегване (игнориране). Очаквано и тук

резултатите, до които достига докторантката са напълно логични. Най-сериозни за децата са физическите наранявания (в следствие на физическите наранявания децата често получават панически атаки и сериозни психически травми). Кибертормозът пък от своя страна може да унищожи социалния свят на детето и да доведе до суицидни опити, защото чрез този тип тормоз се цели публичното унижение на личността и последващо състояние на подигравки и изолация.

Във връзка с втория изследователски въпрос, който изследва стратегиите, най-често избирани от респондентите в изследването, за справяне със случаи на тормоз в училище, трябва да се отбележи, че най-често избраната стратегия е тази, насочена към наказване на насилника, следвана с много малка разлика от стратегията, която използва включването на други възрастни в справянето с проблема и тази, която е насочена към действия, засягащи насилника. Четвъртата най-често избирана стратегия е тази, която включва действия, насочени към жертвата и накрая, и то с голяма разлика от предходната, е тази, която включва възгледа за игнориране на феномена. Тук, отново резултатите са оправдани, защото в училищна среда дидактическите прийоми надделяват и често педагозите предпочитат да приложат наказанието, с цел мигновена корекция на неприемливото поведение, като не отчитат теорията на Б. Скинър, според която трайното отстраняване на негативното поведение е следствие от заслужените награди (похвали) при спонтанно демонстриране на просоциално поведение.

Значимостта на демографските фактори както върху реакциите на респондентите към шестте хипотетични ситуации, така и върху предпочитаните стратегии за справяне с проблема, се доказва. По-конкретно, жените в извадката избират по-често от мъжете стратегиите за наказване на насилника, което съчетано със склонността на мъжете да избират по-често да игнорират случаи на тормоз в училище, може да доведе до заключението, че жените са с по-малка толерантност към проблемите на училищния тормоз. Разбираемо, жените са по-емпатийни и по-често проявяват съчувствие спрямо жертвата на тормоз в училище, което ги прави в пъти по-нетърпими към насилника, за разлика от мъжете, които

често смятат, че жертвата сама се поставя в подчинено състояние и отказва да се противопостави на насилника.

Що се отнася до възрастта, в повече от половината от хипотетичните ситуации, по-младите учители по-рядко предприемат активна намеса в ситуация на тормоз в училище, отколкото по-възрастните им колеги. Учителите с по-малък професионален опит обикновено възприемат инцидентите на тормоз като по-сериозни от хората които са били в същото училище повече години. Тази тенденция подсказва за наличие на ефект на привикване с течение на времето и необходимост от непрекъснато обучение на учителите по проблемите, свързани с тормоза в училищната система.

Откриват се значими различия сред учителите в извадката, заети в малки и големи училища, по отношение на тълкуването на определението „сериозност на ситуацията“ в контекста на насилието. Докторантката установява, че в четири от шестте хипотетични ситуации, учителите преподаващи в училища до 100 ученици, смятат случаите на тормоз за по-сериозни от техните колеги, от по-големите училища. Напълно подкрепям установените резултати и последвалата им интерпретация които съвсем логично се обясняват с това, че в по-малките училища учителският състав персонално познава учениците и всяко тяхно неразположение се приема лично. Тази ангажираност развива способността на учителите да контролират поведението на учениците, чрез превенция на насилието между учениците и да поддържат тяхното нормално функциониране по оптимален начин.

Приемам резервирания подход на докторантката по отношение на интерпретацията на резултатите доказващи наличие на статистически значими различия в контекста на доходите и образователната степен и подкрепям идеята на докторантката да изследва в бъдеще допълнителни променливи, които не са оценени в настоящето проучване, но биха дали отговор на установените различия по демографски признак и типа копинг стратегия за преодоляване на насилието в училище. Именно значението, което учителите отдават на училищните инциденти би дал отговор на

персоналния избор на стратегия за преодоляването и ограничаването на насилието в училище, с крайна цел радикално и ефективно справяне с феномена на училищния тормоз.

Приносният момент в дисертационния труд е налице, защото докторантката успешно доказва факта, че първите прояви на насилие и агресия са в детството и че именно това е периодът позволяващ ефективна превенция. Противно, привикването към тези деструктивни модели на поведение отдалечават обществото и отделния индивид от възможността да се разрешават конфликтите по социално приемлив и интелигентен начин. Именно затова в настоящата разработка откривам особена актуалност на научното търсене, предвид нестихващите политически и социално-икономически конфликти, рефлектиращи директно върху обществените нагласи, които за съжаление са диаметрални по характер и провокират недоволство в обществото, а от там и прояви на насилие и антисоциално поведение.

V. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Смятам, че представените дисертационен труд и автореферат покриват изискванията за придобиване на ОНС „доктор“. В теоретичен план детайлно са представени известни постановки, но изключително актуални към днешна дата, а именно проблемите по отношение на зачестилите случаи на насилие сред учениците и опитите за тяхното преодоляване. Реализирано е подробно изследване, чиито резултати са от теоретичен и приложно-практичен характер. Това ми дава основание да дам положителна оценка на разработката и да гласувам с ДА, за присъждането на Диалекти Карели образователната и научна степен „доктор“, по професионално направление 3.2. Психология, Педагогическа и възрастова психология.

Дата: 12.12.2022 г.
Благоевград

Рецензия от: .....
/доц. д-р Б. Йорданова/

REVIEW

By Assoc. Prof. Bilyana Yordanova, PhD, member of the scientific jury
for awarding the educational and scientific degree

"Doctor of Philosophy"
Professional field 3.2. "Psychology"

On the dissertation:

**“STRATEGIES FOR TACKLING BULLYING IN THE SCHOOL
ENVIRONMENT AMONG TEACHERS”**

With author: Dialekti Kareli - PhD student
at the Department of Psychology,
Faculty of Philosophy – SWU “Neofit Rilski” - Blagoevgrad

I. BRIEF AUTOBIOGRAPHY

Dalekti Kareli was born in 1984 in Kavala, Greece and currently she lives in Thessaloniki.

In 2002, she graduated from Hrysopolis High School, and in 2007 she graduated from Greek Philology at the Thracian University "Democritus", with a classical profile. In 2017, she studied a master's degree in special education at Frederic University in Cyprus. Her thesis examines the issues of autism and ways of coping with family members. Parallel to her studies, Dialekti Kareli worked in a private school, preparing Greek students for the general education exams and state matriculation exams.

After completing her master's degree, she entered public education and mainly worked in schools offering specialized pedagogical training for children with special educational needs. The peculiarities of working in this sector motivated Dialekti Kareli to successfully complete a course in Greek sign language and Braille .

Ms. Kareli conducts workshops in Special Education, Intercultural Education, and IEP Differentiated Teaching. She has excellent knowledge of English and Italian and very good IT skills. To date, she works in the field of special education.

II. GENERAL PRESENTATION OF THE DISSERTATION.

The thesis of *Dialekti Kareli* consists of introduction; theoretical formulation; research part including research design; analysis of the obtained results; conclusion, contributions, bibliography and appendices. The volume of dissertation work is 185 pages, of which 161 are the content of the author's text on the theoretical overview, research methodology and empirical analysis. It can be argued that the present work meets the standards of the classical structure, including a theoretical overview, research program, analysis of the obtained results, implementations, conclusions and of course, contribution points.

III. RELEVANCE OF THE SUBJECT AND IMPLEMENTATION OF THE RESEARCH.

The introduction part substantiates the research interest of *Dialekti Kareli*, namely to investigate and explore the phenomenon of school bullying from the perspective of teachers' views and their coping strategies in a school environment. Undoubtedly, the topic is relevant, because according to data: "Bullying at school can lead to a number of problems in short and long term for both the victim and the offender, which makes it a serious threat to the mental health of young people. According to the US Center for Disease Control and Prevention, school bullying affects nearly 20% of all high school students, and online bullying targets 16% of students"¹. "...research provides further evidence that a significant percentage of young people have at some point been the victim of beatings, teasing or insults"².

In these difficult times of our modernity, in a situation of non-stop sinister news from all over the world and our country, often children indirectly through their behavior illustrate the presence of a socio-economic and humanitarian crisis in society. In this context, I accept the relevance of the topic and the purpose of the study, to establish the degree of expression of school bullying and the possibility of dealing with it, through the intervention of teachers and more specifically through their choice of strategy, as a potential opportunity to solve it within school and limiting its spread and confirmation as a negative phenomenon in students' behavior.

---

¹<https://psychology.framar.bg/>

² see there again

Achieving the purpose of the research is related to setting specific tasks, formulating precise and clear hypotheses, and selecting appropriate instruments and respondents. In this particular case, I believe that Dialekti Kareli has complied with the main stages in the implementation and presentation of the research program and provides a detailed description of the research questions, scientific assumptions, describes in detail the methodologies and their psychometric characteristics and presents the researched persons by demographics. I pay attention to the research program and its presentation, because the processing of the data and the subsequent analysis of the results directly correspond to what is included in the empirical part of the dissertation work. Here, I consider that there is a correspondence of scientific research, research intentions and their applied-practical realization, in the part of interpretation of the results.

IV. SCIENTIFIC AND SCIENTIFIC-APPLIED CONTRIBUTIONS OF THE DISSERTATION.

Regarding the study of the respondents' potential reactions to the proposed six different hypothetical bullying situations, three refer to incidents of indirect bullying and the remaining three to incidents of direct bullying. As might be expected, the seriousness of the situation, but also the feelings that these incidents evoke in the study participants, together with the possibility of intervention in the incident, were rated more highly in cases of direct harassment. I consider this result fully justified, given the particularities of development and the social potential of children to deal with conflicts. The doctoral student further proves that of the six hypothetical situations, physical aggression is considered the most serious, followed by cyberbullying and social neglect (ignoring). As expected, the results reached by the doctoral student here are completely logical. The most serious for children are physical injuries (as a result of physical injuries, children often suffer panic attacks and serious mental trauma). Cyberbullying, on the other hand, can destroy child's social world and lead to suicide attempts, because this type of bullying aims at the public humiliation of the person and the subsequent state of ridicules and isolation.

In relation to the second research question, which examines the strategies most frequently chosen by the respondents in the study to deal

with cases of bullying at school, it should be noted that the most frequently chosen strategy is that aimed at punishing the bully, followed by with very little difference from a strategy that uses the involvement of other adults in dealing with the problem and one that focuses on actions affecting the abuser. The fourth most frequently chosen strategy is the one that involves victim-directed actions and finally, and by a large margin from the previous one, is the one that involves the view of ignoring the phenomenon. Here, again, the results are justified, because in a school environment, didactic techniques prevail and often educators prefer to apply punishment, with the aim of immediate correction of unacceptable behavior, not taking into account B. Skinner' theory, according to which the permanent removal of negative behavior is a consequence of deserved rewards (admiration) when spontaneously demonstrating prosocial behavior.

The significance of demographic factors on both the respondents' reactions to the six hypothetical situations and on the preferred coping strategies is demonstrated. Specifically, women in the sample chose more often than men the strategies of punishing bully, which, combined with the tendency of men to choose more often to ignore incidents of bullying at school, may lead to the conclusion that women are less tolerating school bullying issues. Understandably, women are more empathic and often show sympathy towards the victim of bullying at school, which makes them sometimes more intolerant of the bully, in contrast to men, who often think that the victim puts him/herself in a subordinate state and refuses to stand up to the abuser.

Regarding age, in more than a half of the hypothetical situations, younger teachers were less likely to actively mediating in a bullying situation at school than their older colleagues were. Teachers with less professional experience tend to perceive incidents of bullying as more serious than people who have been in the same school for more years. This trend suggests a habituation effect over time and a need for continued education of teachers on bullying issues in the school system.

Significant differences were found among the teachers in the sample employed in small and large schools regarding the interpretation of the definition of "seriousness of the situation" in the context of violence. The

doctoral student found that in four of the six hypothetical situations, teachers teaching in schools of up to 100 students considered bullying cases to be more serious than their colleagues from larger schools. I fully support the established results and their subsequent interpretation, which are quite logically explained by the fact that in smaller schools its teaching staff knows every students personally and any of their ailments are taken personally. This commitment develops the ability of teachers to control the behavior of students through the prevention of violence between students and to maintain their normal functioning in an optimal way.

I accept the PhD student's reservations regarding the interpretation of the results demonstrating the presence of statistically significant differences in the context of income and educational level, and I support the PhD student's idea to investigate in the future additional variables that were not assessed in the present study, but which would answer the established demographic differences and the type of coping strategy for overcoming school violence. It is the importance that teachers give to school incidents that would give an answer to the personal choice of a strategy to overcome and limit school violence, with the ultimate goal of radically and effectively dealing with the phenomenon of school bullying.

The contributing moment in the dissertation is there because the doctoral student successfully proves the fact that the first manifestations of violence and aggression are in childhood and that this is the period that allows for effective prevention. On the contrary, getting used to these destructive patterns of behavior distance society and the individual from the possibility of resolving conflicts in a socially acceptable and intelligent way. That is why, in the present study, I find a particular relevance of the scientific search given the unceasing political and socio-economic conflicts, reflecting directly on public attitudes, which unfortunately are diametrical in nature and provoke discontent in society, and from there, manifestations of violence and anti-social behavior.

V. CONCLUSION

I believe that the submitted dissertation and abstract meet the requirements for the acquisition of the educational and scientific degree "Doctor of Philosophy". From the theoretical standpoint, well-known

situations are presented in detail, but extremely relevant to this day, namely the problems regarding the frequent cases of violence among students and the attempts to overcome them. A detailed study was carried out, the results of which are of a theoretical and applied-practical nature. This gives me the reason to give a positive assessment of the dissertation work and to vote with **YES** for the awarding of Dialekti Kareli the educational and scientific degree "doctor", in professional field 3.2. Psychology, Pedagogical and age psychology.

Date: 12/12/2022
Blagoevgrad

Review by: ....
/Assoc. Prof. B. Yordanova, PhD/